

Blaise Cendrars

de af
gehakte
hand

Uitgeverij IJzer
Utrecht

INHOUDSOPGAVE

11	Die schelm van een Vieil
13	Het lenteoffensief
14	De luizen
16	Rossi
23	Lang
26	Robert Belessort
43	Goy
46	Coquoz
47	Madame Kupka
67	B.
68	Bikoff
74	Garnéro
89	Plein-de-Soupe
118	God is afwezig
124	Een gevangenneming
175	Ridder von Przybyszewski, 'Monopolski'
182	La Grenouillère
255	Mijn erelegioenen
257	De maïspijp
261	De rode lelie
263	Vreemde snuiters
268	De liedjes en hun vertolkers
274	Bouffe-Tout
275	Mama! Mama!...
277	Legernummer 1529

DIE SCHELM VAN EEN VIEIL

Er was nieuws aan het front. Iets in het oorlogsbeleid was veranderd. Nog geen maand waren we in Tilloloy om bij te komen en het regiment na de aderlating van het voorjaar (door de staf heel bizar het 'lenteoffensief' genoemd) opnieuw samen te stellen, toen de wonderlijkste geruchten de ronde begonnen te doen en alle mannen plotseling over verlof begonnen te praten. Die schelm van een Vieil had geschreven: "... kennelijk laat het hoofdkantoor van de spoorwegen achter de linies treinen circuleren om de moffen aan de andere kant te misleiden. Profiteer ervan. In ieder geval gaan jullie binnenkort met verlof, dat is zeker. Ga zo veel mogelijk in zuidelijke richting. De treinen hebben slaapwagens. Zeg de kameraden dat er veel te versieren valt en dat ik iedere avond met een knappe soldatenmoeder mandoline speel. Ik kom niets tekort. Ze geeft me geld en veel ander lekkers. Dus haast je..." Vieil schreef ons vanuit Nice, waarheen hij was overgeplaatst, niet omdat hij ziek of gewond was, maar omdat hij gewoon een luie hond was.

Op een mooie ochtend, het was in het soldatenkwartier in Morcourt (Somme), had Vieil koffiedienst. 'Ik ga niet, korporaal,' zei hij. 'Ik ben moe.'

'Verman je, mafkees. Schiet op. Het is jouw beurt.'

'Nee, ik ga niet. Ik ben moe.'

'Nou, meld je dan ziek, en eigen schuld als je niet ziek verklaard wordt...'

Tegen twaalfen stormde die schelm van een Vieil met zes liter je never onze schuur binnen. 'Kom op, jongens, help me een handje, snel. De sergeant-majoor heeft me afgekeurd. Wat een sukkel! O jee, ik ben duizelig. Mama mia, ik ga dood. Geef me snel wat te drinken. Godallemachtig, ik ga van mijn stokje, ai!... Korporaal, ik schenk jou mijn geweer, en de jongens mogen mijn kogels en handgranaten hebben. Waar zijn mijn spullen? Snel een beetje, ik heb haast, en vergeet mijn mandoline niet; kom, ik speel nog een liedje voor jullie...'

En Vieil zette zich, *It's a long way to Tipperary* spelend, in de regimentswagen die hem afvoerde naar het achterland.

Hij stond als staatloos ingeschreven, maar hij kwam uit Ménéilmontant. Het was een aardige kerel, een beminnelijke sta in de weg, half schilder, half musicus, hield van een grap, stond altijd klaar met mooie woorden, tot het op helpen aankwam, echt een soldaat van niks. Hij was absoluut niet onmisbaar in de troep, maar toen hij weg was misten we hem allemaal. Het duurde echter niet lang of Vieil begon ons met ansichtkaarten te bestoken. Het was echt een geschikte vent. Hij vergat ons niet. Hij was overgebracht naar een ziekenhuis in Beauvais en vandaar verder naar Nice. 'Ik ben een bofkont,' schreef hij. Hij stuurde ons ansichtkaarten waarop alles blauw was, de hemel, de zee, de villa's, de tuinen, ja zelfs het lichtende geel van de mimosa's en de sinaasappels, dat in karmozijnrood verandert als de zon in het vele blauw van de Baie des Anges ondergaat. Vieil had zich in Nice onmisbaar weten te maken. Hij had er een hoge legerarts leren kennen die oorlogssouvenirs verzamelde, en Vieil hield de verzameling van de oude man op orde, polijfde geweren, helmen, emblemen, uniformknopen, koppelbeslagen, voorzag ieder voorwerp van een gedetailleerd etiket, want hij had een mooi handschrift, stopte die dingen in glazen vitrines, repareerde, nummerde, inventariseerde en hield de catalogus bij. Hij vroeg ons hem aluminium ringen te sturen, gehamerde granaatbuizen, uit splinters en scherven gemaakte briefopeners, pijpen, wandelstokken, en na ontvangst liet hij zijn dokter een bescheiden bedrag overmaken aan de soldaat die het voorwerp in elkaar geknutseld had. 'Ik heb een lucratieve bezigheid,' schreef hij me. 'Nu maar hopen dat het tot het eind van de oorlog zo blijft...' Voor hem, de lijntrekker, heeft het tot aan het eind van de oorlog geduurd. Raphaël Vieil werd in Nice uit de krijgsdienst ontslagen nadat hij ik weet niet hoeveel honderden pijpen van een stuiver ingerookt had. Zelf rookte hij alleen *Jacob*.

... Zeg de kameraden dat er hier veel te versieren valt... Binnenkort gaan jullie met verlof... De treinen hebben slaapwagens. Maar ondertussen bezorgden zijn ansichtkaarten ons aan het front een kater.

HET LENTE OFFENSIEF

Inmiddels is het precies dertig jaar geleden. Ja, er was nieuws aan het front. Maar dat was niet het 'lenteoffensief', die kouwe drukte van de generale staven die op niets was uitgedraaid. Wij, een handvol mannen, waren met succes door de linies heen gebroken. (Op 9 mei 1915, om 12.15, had ik met mijn compagnie en een paar dappere gozers die net zo verstrooid waren als wij, alles bij elkaar twee- tot driehonderd man, vier linies van de Duitse loopgraven overspringend, zonder een schot te lossen de heuvelrug van Vimy bezet, en was het front doorbroken!) Maar de generale staven die dit offensief geënceneerd hadden en ons vierkanten witte stof op onze rug hadden laten naaien opdat de artillerie onze voortgang door hun kijkers zou kunnen volgen (het is bekend dat bij het Internationale Octrooibureau te Bern de aanmeldingen van 'perpetua mobilia' en 'kwadraturen van de cirkel' in het voorjaar veel talrijker zijn dan in de andere jaargetijden), maar de generale staven geloofden niet in de befaamde doorbraak, en toen wij met die witte vierkanten op onze rug de heuvelrug van Vimy bereikt hadden (die de Canadezen pas in 1918 heroverden), vormden wij een mooi doelwit voor onze 75-tigers, en zodra we ons roerden ook voor de 77-tigers, en de zwarte buksen van de Oostenrijkers die ons belaagden, om nog maar te zwijgen van de Duitsers die we gepasseerd waren en die nu des te vrolijker op onze ruggen mikten. Om drie uur 's middags arriveerde de vijandelijke versterking met de autobus uit Lille, en wij namen ze, terwijl ze uitstapten, op een afstand van driehonderd meter onder schot. De Franse versterking arriveerde pas de volgende dag om zeven uur 's avonds. Arme kerels. Landweersoldaten. Ze hadden de vijftien kilometer te voet afgelegd. Eindelijk werden we afgelost. Alle tweeënzeventig man. Mijn eenheid was er redelijk goed vanaf gekomen. En op de 11e juli herhaalde hetzelfde zich nog een keer bij Souchez en Carency. Onder min of meer dezelfde omstandigheden en om dezelfde redenen: uit tekortschietend oordeelsvermogen, gebrek aan geloof van de generale staven en uit slordigheid, Voor ons was het afzien, een slachting, een bloedbad,

daarbij kon er geen sprake meer zijn van een doorbraak, want de moffen waren gewaarschuwd. Pétain zou het geënceneerd hebben, maar of het nu wel of niet Pétain was, is om het even:

Jean de Nivelle nous a nivelés
Et Joffre nous a offert à la guerre!
Et Foch nous a fauchés...
Et Pétain nous a pétris...
Et Marchand ne nous a pas marchandés...
Et Mangin nous a mangés!

zongen de mannen bij het afdalen van de Chemin des Dames:

Jean de Nivelle heeft ons platgewalst. En Joffre heeft ons aan de oorlog uitgeleverd. En Foch heeft ons afgemaaid. En Pétain heeft ons in de nesten gewerkt. En Marchand heeft ons versjacherd. En Mangin heeft ons verslonden.

Het nieuwe voor ons was dat de lente in ons gistte en dat na die vergeefse en heldhaftige aderlating het binnenland in beweging begon te komen. De pakjes kwamen binnen, de postwissels, de brieven en de kranten die, net als de ansichtkaarten van Vieil, over het naderend verlov berichtten. Er was een kans er heelhuids van af te komen, om af te kunnen taaien. Op zijn minst voor korte tijd. Er was weer hoop. Het achterland kwam in beweging. Ook kwamen de eerste brieven van de soldatenmoeders aan. Het achterland kreeg vorm. De geur van vrouwen kwam ons tegemoet. Wij, de oudsten, waren nog geen jaar soldaat, maar we hadden al geleerd alle hoop op te geven. Wij, de overlevenden. Ongeveer tweehonderd mannen van mijn compagnie waren al gesneuveld. Ik geloofde nergens meer in. Maar leven... Wat kwam me dat heerlijk voor!

DE LUIZEN

Als ik, dertig jaar later, terugdenk aan mijn in de schuttersputten hokkende mannen in de frontsector bij Tilloloy, zie ik ons als lui-

zen op een hoofd. Wat deden we daar? We gingen kapot van verveling en van verlangen naar vrouwen. Hebben luizen ook verlangens? Het zijn egoïsten. Maar wat weten we eigenlijk van luizen? Als je ze door een loep bekijkt – zoals ik nu mijn kameraden voor me zie, alleen, ieder van hen gehurkt in zijn schuttersput – zie je ze zitten, roerloos ineengedoken. Enkele zijn doorschijnend, met een ijzeren kruis op hun rug, dat zijn de Duitse luizen. Bij andere zie je het tere filigraan van de maag of het spijsverteringskanaal, dat zijn de veteranen, die wij de ‘vrijwilligers’ noemden. Weer andere zijn net als wij ietwat blauwig en lijken sierlijker. Dat zijn de Tunesiërs, de vaardigsten. De rode luizen zijn zwijnenluizen, daarvan waren er bij ons een hoop. Zo nu en dan streelt een luis zijn kale schedel, als een vlieg die zijn buik oppoetst en dan met zijn poten zijn dekvleugels streelt – net als Rossi wanneer hij aan madame Rossi schreef en daarbij in zijn lange baard woelde en op zijn schedel krabde die zo kaal was als een biljartbal. Waaraan zou hij denken, onze krachtpatser, onze goedmoedige reus, en wat zou hij aan mevrouw Rossi schrijven? En al die anderen, wat zouden die de godganse dag wel niet schrijven? Dat ze binnenkort met verlof zouden komen?... Je zag de mannen zich in de loopgraven verspreiden op zoek naar een rustig plekje om in afzondering te kunnen schrijven; en ze begonnen te schrijven en zich te krabben, ze krabden zich niet vanwege de luizen die hen kwelden, maar om een gedachte, een woord tussen duim en wijsvinger te vangen. Zo nu en dan liet een man echter zijn pen vallen om uitgebreid op luizenjacht te gaan. Hij kleepte zich uit, inspecteerde de broeknaden of zijn buikplooien, en wanneer hij een luizen- of netenkolonie in de zoom van zijn broek plette, hoorde je hem woedend vloeken, of triomfantelijke kreten slaken als hij erin slaagde een platluis uit zijn schaamhaar te pulken. Dan ging hij verder met zijn brief, maar hield zijn ondergoed goed in de gaten. Wat kan een arme kerel onder dergelijke omstandigheden zijn vrouw of zijn Dulcinea anders schrijven dan poëzie? Ook liefde is een obsessie die jeukt en je net als de luizen levend verslindt. Aan het front lukt het een soldaat niet zich ervan te bevrijden. Hij moet terug naar het etappegebied, met verlof gaan, zich kwikzilverzalf verschaffen die hem van het

ongedierte verlost. De mannen schreven dus. Het vrat aan hen. In Tilloloy was de tijd dat de post werd uitgedeeld belangrijker dan de soep. Wat was er gaande? Zelfs Rossi, onze gulzigaard, kwam te laat voor het eten. En dat begreep ik niet.

ROSSI (gesneuveld in Tilloloy)

Rossi at voor vier. Het was een kermisworstelaar, maar een goede kerel, vreselijk in zijn woede-uitbarstingen, die hem als kinderlijke driftbuien overvielen maar ongevaarlijk waren, want Rossi was bang voor zijn spierkracht, die inderdaad uitzonderlijk was. ‘Weet je,’ maakte hij zijn kameraden duidelijk, ‘ik ken mijn eigen kracht niet. Ik weet niet tot hoever ik kan gaan. Als ik bijvoorbeeld een vriend een hand geef, zou ik die kunnen verbrijzelen. Ik zeg tegen mezelf: “Rossi, jongen, hou je in.” En mijn vrouw waarschuwt me ook voortdurend als ze vindt dat ik wat te enthousiast ben.’ Bij een probleem waartegen zijn berenkracht niets uithaalt, zoals nachtelijk duister, kou of regenwater dat in zijn kraag loopt, raakte Rossi volledig overstuur. In de eerste weken kwam hij ons echt de strot uit in de loopgraven bij Frise, die hij, onze goedmoedige reus (hij was 1,95 lang, breed en zwaar, een echte kleerkast) niet diep genoeg vond, dus ging hij heimelijk naar de overste om zich erover te beklagen dat de loopgraven niet overeenkwamen met zijn postuur, en hem te vragen ze te laten verdiepen, de borstwering te verhogen en de onder water staande gangen te bematten, hetgeen hem een week arrest had opgeleverd, met als reden: ‘... dat hij zich voor een dienstaangelegenheid rechtstreeks tot zijn commandant had gericht zonder de hiërarchische weg te bewandelen...’ En wij, die al bekaf en overwerkt waren in die instabiele, moerassige frontsector, werden door zijn gedrag nog eens extra opgezadeld met uitputtend gezwoeg in die sponzige loopgraven die instortten en overstroonden als je ze uitspitte en die je niet verdiepen, verbouwen of versterken kon. En terwijl wij ons met ijskoude voeten het schompes werkten, knielde de met arrest bestrafte, die dubbele

wacht had, met zijn hoofd in zijn handen jankend voor zijn schietgat. Het was een deerniswekkend gezicht. De mannen die het hem kwalijk namen en hem zijn gang naar de overste niet konden geven, scholden hem uit en bekogelden hem met scheppen aarde, drek en modderwater. Uiteindelijk kwam iedereen weer tot rust en werd Rossi een redelijk goede soldaat, ofschoon hij op patrouille regelmatig verdwaalde.

Hij was weliswaar niet nachtblind zoals Meyrowitz, de Jiddische dichter uit de Rue des Rosiers, die het voor elkaar gekregen had zich af te laten keuren omdat hij deze aandoening, waarvan hij beweerde dat ze aangeboren was, uitstekend wist te simuleren, maar ik herinner me dat Rossi regelmatig verdwaalde als wij voor Dompierre-en-Santerre naar het front marcheerden en altijd bij dezelfde schervenvanger – de dertiende – naar links in plaats van naar rechts afboog en recht op de moffen afiep; op een gegeven moment liet ik hem met een laag rijst insmeren, de befaamde smerige plakrijst die in alle gamellen achterbleef omdat niemand die at; die witte rijstpiramide vormde een wittige vlek, in elk geval een oriënteringspunt in de zwartste nacht. Rechts was het *no-man's land*, links de ingang naar een mijnentrechtter, waar wij in ganzenpas doorheen gingen. Hoe vaak ik Rossi ook beval vlak achter me te blijven en zich aan een pand van mijn soldatenjas vast te houden en hardop de schervenvangers te tellen... bij de dertiende verloor hij zijn kop en liep de verkeerde kant op. Dan hoorden wij hem brullen, om hulp roepen, schoten lossen en een herrie maken die zelfs een dode ezel nog zou hebben gewekt, en dan moest ik twee mannen sturen om de woedende, beschaamde reus weer naar de goede weg te brengen. Het grensde aan hysterie, want het herhaalde zich regelmatig en altijd op dezelfde plaats, iedere keer dat wij werden ingezet in die verdomde frontsector, een van de spookachtigste die ik ooit heb meegemaakt. Van aflossing tot aflossing wisten we niet hoever we konden oprukken. Overdag was het een maanlandschap met mijnntrechtters die elkaar gedeeltelijk overlaptten, de opgeblazen suikerfabriek, de Calvarieberg waar Christus aan een voet en met het hoofd naar beneden aan zijn kruis hing, wat mij dertig dagen arrest opleverde, niet omdat ik daar overdag was gaan kij-